

СПЕКУЛЯЦІЯ В СФЕРІ ГРОШОВОГО ОБІГУ В КИЄВІ В СЕРПНІ 1915 Р.

Влітку 2014 р. людство відзначало сумну 100-ту річницю початку Першої світової війни – грандіозного військового протистояння, що призвело до перекроювання тогочасних кордонів майже по всій земній кулі та загибелі і скаліченні мільйонів людей. Це була перша в історії людства тотальна війна, оскільки вона охоплювала не лише військове, а й цивільне населення воюючих держав. Її характер передбачав існування як зовнішнього фронту, на теренах якого безпосередньо відбувалися бойові дії, так і фронту внутрішнього, де велася боротьба із внутрішнім ворогом, що із середини підривав обтяжене війною суспільство. Одним із них була спекуляція.

Загальновідомо, що скупка і перепродаж товарів чи інших предметів з метою наживи зазвичай активізується в період політичної нестабільності та соціально-економічної напруженості, зокрема в період війни. Усілякого роду махінатори завжди відзначаються вмінням вигравати на суперечливій і, часом необачній, внутрішній політиці, що нерідко призводить до панічних настроїв серед населення. Дуже яскравим прикладом у сучасній Україні стали різкі коливання національної валюти щодо американського долара в 2015 р., внаслідок чого в окремі дні доходи та заощадження більшості громадян «з'їдалися» буквально по годинах. Своєрідного характеру набула спекуляція в сфері грошового обігу рівно 100 років тому в Російській імперії, до складу якої тоді входила більша частина українських земель.

У цій невеликій розвідці ми розглянемо специфіку грошової спекуляції в м. Києві в період Першої світової війни, котра влітку 1915 р. призвела до появи так званої «розмінної кризи».

Зникнення з обігу дзвінкої монети (дрібною срібної та мідної) стало наслідком серйозних змін у структурі грошової маси в Російській імперії протягом перших років Першої світової війни, що полягали у витісненні металевих грошей та заміні їх банкнотами [1,с.40]. Процес розпочався із

постанови уряду від 25 липня 1914 р. про призупинення розміну кредитних білетів на золоті монети з метою збільшення державного золотого запасу [2, с. 66]. Оскільки паперові купюри поступово знецінювалися через зростання цін на усі товари, населення негайно приступило до швидкого накопичення в себе не лише золота, а й срібла та міді, викликавши цим зникнення з обігу монет, пік якого настав наприкінці літа 1915 р. [3,с.74-75]. Між іншим, зникнення «мідяків» спричинив ще один важливий чинник. Так, у липні того року преса повідомляла про небачено високі ціни на мідь, що в 4-5 разів перевищували довоєнні [4,с.2]. У Києві, наприклад, у ті дні на вул. Волоській поліція виявила два незаконні склади з міддю. Серед знайдених речей були частини бойових снарядів та використані гільзи. Обидва власники незаконних металосховищ, які готували мідь для подальшого перепродажу, встигли втекти [5,с.2].

Починаючи із серпня шпальти київських газет почали рясніти чисельними повідомленнями про зниклі з обігу монети. Постійно повідомлялися випадки відмови продавців у магазинах давати покупцям решту та відмову відпускати товар останнім у разі відсутності в них дрібних грошей. Аналогічні явища відбувалися на базарах, у харчувальних закладах, трамвайних вагонах, біля театральних кас. Загострення відносин між продавцями та покупцями досягало точки кипіння. 27 серпня розлючений натовп учинив розгром двох київських бакалійних лавок за відмову розмінювати кредитні білети [7,с.3]. З метою недопущення подальших ексцесів у місцях торгівлі, зокрема на місцевих базарах, почали регулярно чергувати поліцейські та військові патрулі [8,арк.14].

Підігріта панічними настроями місцева публіка довгими чергами тримала в облозі міське казначейство та банки з метою грошового розміну. Задля протидії спекулятивним намірам окремих осіб сума операції була обмежена 10 рублями. Серед зазначених установ лише протягом одного дня поліція затримала близько 50 зловмисників [6,с.2]. Масштаби монетної спекуляції важко переоцінити, оскільки жага до легкого заробітку поглинала представників різних соціальних верств та вікових груп. Серед численних упійманих зловмисників були як представники торгівлі, так і інтелігенції.

Держава карала винуватців у адміністративному порядку – штрафом від 2 до 3 тис. руб. або ув'язненням від 2-х до 3-х місяців [9,с.4]. У кінці серпня головний начальник Київського військового округу через київську пресу звернувся до місцевого населення з проханням штучно не затримувати в себе розмінну монету та вказувати правоохоронним органам на спекулянтів [10,с.1].

Восени 1915 р. завдяки адміністративним діям місцевої влади та фінансовій політиці уряду розмінна криза в Києві пішла на спад. Альтернативою дрібної монети стали спеціально випущені поштові марки та, починаючи з січня 1916 р., нові паперові гроші [11,с.2].

Отже, розмінна криза була недовготривалим, але яскравим штрихом повсякденного життя м. Києва періоду Першої світової війни. Вона стала наслідком фінансової політики царату, збільшення попиту на метали для промисловості, фактичного знецінення грошової маси через інфляцію та дій грошових спекулянтів, що накопичували дрібну монету для створення штучного ажіотажу і вигідного її перепродажу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Сенилов Б. В. Денежный кризис и расстройство валютной системы царской России во время мировой войны 1914-1918 гг. // Б. В. Сенилов / Нумизматический альманах. – 2000. – № 4 – С. 39– 46.
2. Вільшанська О. Повсякденне життя населення України під час Першої світової війни / О. Вільшанська // Український історичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 56–70.
3. Малышев А. И. и др. Бумажные денежные знаки России и СССР / А. И. Малышев, В. И. Таранков, И. Н. Смиранный; Под ред. В. И. Таранкова. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 496 с : ил.
4. Скупка меди и медной монеты // Юго-Западный край. – 1915. – 11 июля. – С. 3–4.
5. Склады меди // Южная копейка. – 1915. – 6 июля. – С. 2.
6. Недостаток разменной монеты // Южная копейка. – 1915. – 14 августа. – С. 2.
7. Недостаток разменной монеты // Южная копейка. – 1915. – 15 августа. – С. 3.
8. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – ф. 274. – оп. 4. – спр. 456. – 85 арк.
9. Обязательное постановление // Южная копейка. – 1915. – 15 августа. – С. 4.
10. Обращение к населению г. Киева // Южная копейка. – 1915. – 18 августа. – С. 1.
11. Новые бумажные деньги // Южная копейка. – 1915. – 24 декабря. – С. 2.